

مستندات قرآنی - روایی برکات انس با قرآن در اندیشه رهبری

زهرا صالحی^۱

چکیده

قرآن، کلام ارجمند خداوند و واسطه انس بندگان با خداست. راهنمای آدمی از ضلالت و پناهگاه او در فتنه‌ها، جدا کننده حق از باطل و نیکوترین سخن و رساترین اندز و سفره گسترده الهی در میان بندگان است. نیکوست که با آن انس داشته باشیم. اما انسان به دلیل دوری از قرآن گرفتار عقب ماندگی معنوی و به تبع مادی شده است. بزرگان دین شیوه و درمان این عقب ماندگی‌ها را نشان داده‌اند. آیا شیوه و درمان این عقب ماندگی‌ها می‌توان عمل کرد؟ آیا فواید و برکاتی هم دارد؟ سؤالاتی مطرح شده که این تحقیق با شیوه کتابخانه‌ای و به روش توصیفی به بررسی مستندات قرآنی روایی برکات انس با قرآن در اندیشه رهبری انجام گرفته است. قرآن راهنمای انسان و بشریت به سوی نور و سعادت و پیشرفت جوامع بشری است. بزرگان دین انس به قرآن سفارش کرده‌اند آثار و برکات انس با قرآن از جمله: ۱. افزایش ایمان؛ همراه با تأمل و تدبیر در قرآن ۲. نورانیت فضای زندگی؛ باعث دوری شیاطین و ظلمت از خانه و افزودن خیر و توسعه اهل خانه است ۳. بصیرت و آگاهی؛ باعث تشخیص حق از باطل و بالا بردن قدرت و استحکام درونی جامعه خواهد بود. ۴. الف (علاج غرور علمی و اخلاقی ب) مانع گناه و معصیت.

کلید واژه‌ها: انس، قرآن، مقام معظم رهبری، تدبیر، تلاوت، روایت، برکات.

^۱ طلبه سطح دو حوزه ریحانه النبی (سلام الله علیها) رفسنجان.

مقدمه

قرآن کریم کتاب راهنمای بشریت است. قرآن کتابی است که رستگاری انسان را در دو جهان تضمین می‌کند همچون مشعلی فروزان؛ انسان را از تاریکی‌های جهل و نادانی رهایی می‌بخشد و در سرای دیگر او را محبوب حضرت پروردگار می‌نماید. قرآن بهترین فتح‌کننده قله بلند عزت است. برای استفاده از قرآن یکی از راهکارها، انس با قرآن است. انس هم زمانی تحقق می‌یابد که قلب انسان در کنار چیزی به آرامش برسد.

قرآن کریم مونس است که در شرایط عادی و در بحران‌های سخت زندگی می‌تواند بهترین همدم و مونس انسان باشد. بر همین اساس متون دین و نیز بزرگان دینی به مسئله انس با قرآن توجه و توصیه داشتند. مقام معظم رهبری که تربیت یافته مکتب اسلامی است، نیز به این موضوع توجه داشته است که این تحقیق به دنبال استخراج نظرات ایشان در باب برکات انس با قرآن با استناد به آیات و روایات است.

آنچه باعث بررسی مستندات انس با قرآن شده این است که قرآن در برخی جاها و موارد دچار مهجوریت واقع شده یا انسان‌ها به دلیل دوری از قرآن گرفتار عقب ماندگی‌های معنوی و به تبع آن مادی شده است. در جهت رفع این معضلات معرفی مستندات قرآنی روایی برکات انس با قرآن در اندیشه عالمان دینی! چون مقام معظم رهبری (دامت برکاته) با تأکید بر قرآن و روایات می‌تواند مؤثر باشد. همچنین با بررسی موضوع انس با قرآن آثار انس با قرآن روشن و می‌تواند چراغ هدایت انسان‌ها باشد. پس ضرورت انجام این تحقیق حاصل شد. این تحقیق به شیوه‌ی کتابخانه‌ای جمع‌آوری اطلاعات کرده و با روش توصیفی انجام شده است در باب این موضوع مکتوباتی وجود دارد مثل:

مقالات: انتظارات و مطالبات رهبری از قرآن پژوهان و فعالان قرآنی؛ فدایی اصفهانی؛ مرتضی، مجله قرآن کوثر، شماره ۵۹، بهار ۹۶، در بخشی از این مقاله به بحث نزدیک کردن جامعه اسلامی به فهم انس با قرآن پرداخته است.

مقاله دیگری با عنوان مراحل انس با قرآن در تحقق جامعه قرآنی از نگاه مقام معظم رهبری، موسوی نیا، سید مهری؛ جلیلیان، سعید؛ رشد آموزش قرآن و معارف اسلامی، دوره سی و دوم، شماره ۲، زمستان ۹۸، که برخی از مراحل انس با قرآن از دیدگاه مقام معظم رهبری را بر شمرده است.

مقاله دیگری به بررسی رابطه انس با قرآن و بهزیستی معنوی پرداخته. نویسنده: احمد پور، زینب، نگهبان قرامکی، فاطمه، بهار ۱۴۰۲.

مقاله دیگری؛ انس با قرآن بر اساس تحلیل مضمونی دعای ختم قرآن صحیفه سجادیه.

نویسنده: زر نوشته فراهانی، علیرضا؛ پاییز و زمستان ۱۴۰۱، شماره ۳۱، مرتبه الف. ولی
هیچ کدام از این منابع به تطبیق اندیشه رهبری در باب برکات انس با قرآن با آیات و روایات
نپرداخته‌اند که در این تحقیق انجام می‌شود.

الف) مفهوم شناسی

- ۱) انس در لغت به این معناست؛ خو گرفتن و آرام یافتن به چیزی و نرمیدن از آن.^۱
انس در اصطلاح عرفان و اخلاق؛ مقصود از انس شادی و سرور عاشق است از
این که غرق تماشای یار گشته و محو تماشای اوست و در این حال دل متوجه
چیز دیگری نیست و آنچه می‌بیند جمال محبوب خویش است.^۲
- ۲) روایی؛ منسوب به روایت و منظور از روایت همان؛ سخنان امامان معصوم
(علیهم السلام).
- ۳) برکات جمع برکت است. برکت در لغت؛ ۱. نمو کردن و افزودن ۲. افزایش ۳.

^۱ دهخدا، لغت نامه دهخدا،

^۲ نراقی، معراج السعادت، ص ۵۹۴.

یمن، خجستگی ۴. نیک بختی.^۱

برکت در اصل بَرک به معنی سینه شتر می‌باشد یعنی شتر سینه خود را به زمین زده پس این کلمه به معنی دوام و رشد آمده.^۲ برکت در اصطلاح؛ استقرار خیر از سوی خداوند در یک چیز.^۳

ب) ثواب قدم برداشتن برای خواندن نماز و آموختن قرآن

امیرالمؤمنین (علیه السلام): «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَيَهْبُ بِعَذَابِ أَهْلِ الْأَرْضِ جَمِيعاً لَا يُحَاشِي مِنْهُمْ أَحَدًا إِذَا عَمِلُوا بِالْمَعَاصِي وَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ فَإِذَا نَظَرَ إِلَى الشَّيْبِ نَاقِلِي أَقْدَامِهِمْ إِلَى الصَّلَاةِ وَ الْوُلْدَانِ يَتَعَلَّمُونَ الْقُرْآنَ رَجِمَهُمْ فَأَخَّرَ ذَلِكَ عَنْهُمْ»؛^۴ زمانی که اهل زمین مرتکب گناه شده، به سوی کارهای زشت روی بیاورند خدای متعال تصمیم می‌گیرد همه آنها را بدون استثناء عذاب کند؛ ولی هنگامی که پیران آنها را می‌بیند که برای نماز قدم بر می‌دارند و کودکان را مشاهده می‌کند که برای آموختن قرآن می‌روند، بع آنان ترحم نموده، عذاب را به تأخیر می‌اندازد.

امروزه انسان در معرض آماج حملات روحی و روانی قرار دارد و نگرانی‌های فراوان او را احاطه کرده وحشت تنهایی در همه حال انسان را تنها نمی‌گذارد. او به شدت نیازمند انیس و مونس است که در کنار او آرامش یابد. نگرانی شدید او از تنهایی و بی کسی در همه حوادث دوران زندگی، روح و روان او را می‌آزارد. قرآن کریم مونس است که در شرایط عادی و نیز در بحران‌ها و سختی‌های زندگی می‌تواند بهترین همدم و مونس انسان باشد. امام سجاد (علیه السلام) می‌فرماید: «لَوْ مَاتَ مَنْ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ لَمَّا اسْتَوْحَشْتُ بَعْدَ أَنْ يَكُونَ الْقُرْآنُ مَعِيَ»؛^۵ اگر همه مردم ما بین مشرق و مغرب بمیرند و هیچ موجودی بر روی زمین زنده نماند و من تنها باشم وقتی قرآن با من باشد هرگز از تنها وحشت نمی‌کنم.

آری، قرآن بهترین مونس انسان در تنهایی‌ها و نگرانی‌های زندگی است که جلوه‌ای از علم و حکمت پروردگار و نشانگر عظمت خدای متعال است. انس با قرآن، همراه شدن با گنجینه بی پایان و در اختیار داشتن برنامه جامع و کامل یک زندگی سعادتمندانه است که همه در پی آنند ولی نمی‌دانند که در کنارشان قرار دارد و به قول

^۱ معین، فرهنگ معین،

^۲ راغب اصفهانی، مفردات فی غریب القرآن،

^۳ ابن منظور، لسان العرب، ج ۱۰، ص ۳۹۵.

^۴ . شیخ صدوق، ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، ۱۳۹۰، ص ۱۰۸.

^۵ . کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۲، ص ۶۰۲.

معروف: یار در خانه و ما گرد جهان می-گردیم.

چنانچه ما مسلمانان با قرآن مأنوس نشویم و به آن عمل نکنیم، مورد شکایت و عتاب رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) قرار خواهیم گرفت که فرمود: «یا رَبِّ اِنَّ قَوْمِی اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُوراً»^۱؛ پروردگارا! قوم من قرآن را رها کرد.

انس با قرآن موجب نشاط و شادابی انسان، هم در زندگی روزمره خود و هم موجب پاداش اخروی خواهد شد: «وَ اِنَّ الْقُرْآنَ ظَاهِرُهُ اَنِّیْق»؛ قرآن ظاهرش بسیار زیبا و شگفت آور است.^۲

مولی الموحدین می-فرماید: «اللَّهُمَّ اِنَّكَ اَنْسُ الْاَنْسِیْنَ لِاَوْلِیَائِكَ ... اِنْ اَوْحَشْتَهُمُ الْعُرْبَةَ اَنْسَهُمْ ذِكْرُكَ»؛ خدایا تو با دوستانت از همه انس گیرنده-تری! ... اگر تنهایی و غربت به وحشتشان اندازد، یاد تو و ذکر تو (قرآن) آرامشان می-کند.^۳

در روایات از قرآن کریم تعبیراتی چون «اهل القرآن»، «صاحب القرآن» و «اهل الله» بر می-خوریم. در حقیقت تعبیر دیگری از انیسان و مأنوسان با قرآن است. پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: «أَهْلُ الْقُرْآنِ هُمْ أَهْلُ اللَّهِ وَ خَاصَّتُهُ»^۴؛ اهل قرآن، اهل خدا و برگزیدگان درگاه اویند.

در روایتی دیگر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) می-فرماید: «فَإِذَا دَخَلَ صَاحِبُ الْقُرْآنِ الْجَنَّةَ قِيلَ لَهُ أَقْرَأَ وَ ارْقَ»^۵؛ هنگامی که صاحب قرآن داخل بر بهشت می-شود به او گفته می-شود که بخوان و بالا برو. همچنین در روایتی دیگر وجود نازنین پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) می-فرماید: «حَمَلَةُ الْقُرْآنِ عِرْقَاءُ أَهْلِ الْجَنَّةِ»^۶؛ نکه دارندگان قرآن همان شناخته شدگان اهل بهشتند.

با توجه به این گونه روایات اهل الله و یا صاحب القرآن و حمله القرآن بودن یعنی این که کسی آن چنان به بارگاه الهی نزدیک شود تا در ردیف مقربان خدا قرار گرفته و جزء کسانی شوند که اهل و عیال و طرف انس با او شوند چرا که قاری، حافظ مستمع، و عامل به قرآن در حقیقت با خدا طرف صحبت و حساب است.

۱. فرقان/۳۰.

۲. نهج-البلاغه، خطبه ۱۸.

۳. همان، خطبه ۲۲۷.

۴. وسائل الشیعة، ج ۶، ص ۱۶۸.

۵. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۴، ص ۲۳۱.

۶. کافی، ج ۲، ص ۶۰۶.

نظر امام خامنه‌ای (دامت برکاته) چنین است می‌فرمایند: معیاری که ما برای تحرک به سمت علو معنوی و روحی و تقرب به خدا داریم تقوا و پرهیزکاری است. اگر برای دوری از گناه تلاش کنید و اُنستان را با قرآن قطع نکنید. دل و جان شما نورانی می‌شود به برکت قرآن بسیاری از ظلمات و ابهامات از قلب و روح انسان زدوده می‌شود.^۱

مستندی از آیات قرآن بیانگر همین مطلب است: «وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ»^۲؛ قرآن شفا و رحمت است برای مؤمنان. تلاوت قرآن روح و قلب آدمی را منور و امراض را از آن دور می‌کند قرآن می‌تواند تاریک‌ترین قسمت‌های زندگی بشر را به دریایی از برکت و نور تبدیل کند. تلاوت قرآن می‌تواند قلب انسان را از کینه و حسد پاک کند.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) می‌فرماید: «عَلَيْكَ بِقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فَإِنَّ قِرَاءَتَهُ كَقَارَةِ الذُّنُوبِ وَ سُنْرَةٍ مِنَ النَّارِ وَ أَمَانٌ مِنَ الْعَذَابِ»^۳؛ بر تو باد خواندن قرآن زیرا خواندن آن کفاره گناهان است و پرده‌ای در برابر آتش و موجب ایمنی از عذاب است.

^۱ دیدار با معلمان و اساتید دانشگاه خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۷/۲۰.

^۲ اسراء: ۸۲.

^۳ شعیری، جامع الأخبار، ج ۱، ص ۳۰۸.

نتیجه‌گیری

این تحقیق با موضوع مستندات قرآنی - روایی برکات انس با قرآن در اندیشه رهبری انجام شد و در پی پاسخ دادن به سؤالاتی که مطرح شده بود و آنچه که حاصل شد. قرآن نور است کلام ارجمند خداوند؛ راهنمای انسان بشریت به سوی روشنایی و سعادت و پیشرفت جوامع بشری است. درمان مهجوریت و عقب ماندگی‌ها انس با این کلام الهی است. انس با این کتاب آسمانی دارای آثار و برکات دنیوی و اخروی فراوانی است. از جمله برکات انس با قرآن:

۱) افزایش ایمان: رهبر انقلاب یکی از برکات انس با قرآن را افزایش و تقویت ایمان معرفی کرده‌اند. مستندی از آیه و روایت هم بیانگر همین مطلب هست آیه: مؤمنین هنگام استماع آیات الهی ایمان آنها افزوده می‌گردد. آقا امیرالمؤمنین (علیه السلام) می‌فرمایند: وقتی که پای قرآن نشستیم و برخاستیم باید هدایت ما افزایش پیدا کند کور دلی ما کاهش پیدا کند.

۲) نورانیت فضای زندگی: نور و روشنایی جایگزین ظلمت و دور شدن شیاطین در زندگی می‌شود. امام خامنه‌ای هم یکی از برکات انس با قرآن توسط مادر باعث نورانیت فضای زندگی و تربیت فرزند معرفی کردند. آیه قرآن می‌فرماید: قطعاً از جانب خدا برای شما روشنایی و کتابی روشن‌گر آمده است. روایتی از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) می‌فرمایند: هرگاه در خانه‌ای قرآن زیاد تلاوت شود خیرش زیاد و برای اهل آسمان نور می‌دهد همچنان که ستارگان برای اهل زمین نور افشانی می‌کنند.

۳) بصیرت و آگاهی؛ علمی یقینی و شناختی روشن از حق و باطل است. امام خامنه‌ای هم از برکات انس با قرآن را بصیرت و آگاهی و قدرت برخورد با چالش‌ها و استحکام درونی جامعه اسلامی معرفی کردند. مضمون آیه هم: قرآن را وسیله بصیرت و بینش برای اهل یقین و موجب هدایت و رحمت معرفی کرده است. همچنان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) قرآن را درمان گمراهی و بینایی کور دل می‌دانند.

مقام معظم رهبری یکی دیگر از برکات انس با قرآن را دفع آفات اخلاقی همچون ۱. غرور علمی و دوری از گناه و معصیت معرفی کردند. مضمون آیه می‌فرماید: در زمین متکبرانه و با غرور راه نرو همانا خداوند هیچ خود پسند و فخر فروش را دوست ندارد. امام علی (علیه السلام) فرمودند: از فضیلت علم آن است که دانش خود را کم و ناچیز بشماری. درمان غرور را هم تدبیر و تفکر در آیات الهی دانسته‌اند.

۲. گناه و معصیت که راه خلاف هدایت انسان و نافرمانی کردن از شیطان و هوای نفس است. نظر امام خامنه‌ای هم تقوا و پرهیزکاری و دوری از گناه و نورانی کردن دل و جان با انس با قرآن تأکید فرمودند. مستند از قرآن هم بیانگر همین مطلب است که قرآن شفا و رحمت برای مؤمنان است. روایت از رسول خدا هست که قرآن خواندن کفاره گناهان است.

فهرست منابع

- قرآن
- نهج البلاغه
- (۱) ابن أبي جمهور، محمد بن زين الدين، عوالي اللئالي العزیزية في الأحاديث الدينية – قم: دار سيد الشهداء للنشر، چاپ: اول، ۱۴۰۵ ق.
- (۲) بغدادی، احمد بن علی خطیب، تاریخ بغداد، چاپ اول، بیروت، ۱۴۱۷ ق.
- (۳) بیانات رهبری در دیدار معلمان و اساتید دانشگاه‌های خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۷/۲۰.
- (۴) بیانات رهبری در محفل انس با قرآن، ۱۳۹۳/۴/۸.
- (۵) بیانات رهبری، ۱۴۰۱/۱/۲۳.
- (۶) بیانات معظم رهبری در دیدار جمعی از بانوان قرآن پژوه کشور، ۱۳۸۸/۷/۲۸.
- (۷) پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری آرشیو بیانات رهبری در دیدار با قاریان، ۱۳۷۳/۱۰/۱۴.
- (۸) پژوهشی حکومت اسلامی، شماره ۵۵، ۱۳۸۹ ش.
- (۹) حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعة، قم: مؤسسة آل البيت عليهم السلام، چاپ: اول، ۱۴۰۹ ق.
- (۱۰) دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران: انتشارات روزنه، ۱۳۷۷.
- (۱۱) شعیری، محمد بن محمد، جامع الأخبار (للسعیری) - نجفمطبعة حیدریة، چاپ: اول، بی تا.
- (۱۲) شریف الرضی، محمد بن حسین، نهج البلاغة (للصبحي صالح) - قم: هجرت، چاپ: اول، ۱۴۱۴ ق.
- (۱۳) قرائتی، محسن، تفسیر نور، ۱۳۷۴ ش.
- (۱۴) کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی (ط - الإسلامية) - تهران: دار الکتب الإسلامية، چاپ: چهارم، ۱۴۰۷ ق.
- (۱۵) محمد مسعود، التفسیر، چاپ اول، تهران: المطبعة العلمية، ۱۳۸۰ ق.
- (۱۶) معین، محمد، فرهنگ معین، تهران: زرین، ۱۳۸۲.
- (۱۷) مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه،
- (۱۸) نراقی، احمد، معراج سعادت، تهران، انتشارات دهقان.
- (۱۹) نوری، حسین بن محمد تقی، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، قم: مؤسسة آل البيت عليهم السلام، چاپ: اول، ۱۴۰۸ ق.

